

Latviešu valoda 9.klasei

Centralizētā eksāmena programma

Saturs

1. Centralizētā eksāmena mērķis un adresāts	2
2. Vērtēšanas saturs	2
2.1. Sasniedzamo rezultātu veids un grupa	2
2.2. Satura moduļi	4
2.3. Izziņas darbības līmenis	5
3. Eksāmena uzbūve	5
3.1. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze	6
3.2. Tekstveide (pārspriedums)	7
3.3. Mutvārdu runa	7
4. Piekļuves nosacījumi	9
5. Nepieciešamo resursu nodrošinājums	9
6. Vērtēšanas kārtība un kritēriji	9
7. Palīglīdzekļi, kurus atļauts izmantot eksāmena laikā	10
Pielikumi	11
1.pielikums 2. daļa (tekstveide) Pārspriedums	11
2.pielikums 3.daļa (mutvārdu runa)	15

1. Centralizētā eksāmena mērķis un adresāts

Centralizētā eksāmena (turpmāk – eksāmens) mērķis ir novērtēt skolēnu sniegumu latviešu valodā atbilstoši Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumiem Nr. 747 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem” (turpmāk – standarts) un standarta 2. pielikumam “Sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā, beidzot 3., 6. un 9. klasi” (turpmāk – SR), identificēt un izvērtēt, cik lielā mērā ir apgūti plānotie sasniežamie rezultāti. Eksāmena adresāts – eksāmenu veic 9.klases izglītojamie.

2. Vērtēšanas saturs

Eksāmena vērtēšanas saturu raksturo trīs kategorijās:

- 1) sasniežamo rezultātu veids un grupa;
- 2) satura modulis;
- 3) izziņas darbības līmenis.

Katru eksāmena testelementu raksturo noteikts SR veids un grupa, satura modulis un izziņas darbības līmenis. Testelements ir uzdevums vai uzdevuma daļa, kas veidots, lai atbilstoši kritērijiem vērtētu kādu konkrētu skolēnu darbības aspektu.

2.1. Sasniedzamo rezultātu veids un grupa

Eksāmens dod skolēnam iespēju pārbaudīt savas latviešu valodā iegūtās zināšanas un izpratni, prasmes un ieradumus.

Plānotie sasniežamie rezultāti ir apkopoti šādos SR veidos:

- 1) zināšanas un izpratne;
- 2) prasmju grupas;
- 3) vērtībās balstīti ieradumi.

Katram SR veidam ir norādītas SR grupas (1. tabula), kuras aptver standartā noteikto mācību saturu un tiek vērtētas eksāmenā.

1. tabula. Sasniedzamo rezultātu veidi, grupas un to īpatsvars eksāmenā

Sasniedzamo rezultātu veids un grupa		Īpatsvars (%)
Zināšanas un izpratne	• Saprot tekstā ietvertās informācijas saturu un kontekstu. • Saskata valodas lietojuma būtiskākās īpatnības tekstā. • Nosaka, izvērtē, skaidro, raksturo, analizē tekstā izmantotos valodas līdzekļus no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa.	33
Prasmju grupas	Tekstveide: • veido žanram atbilstošu tekstu, atklājot temata izpratni un tā aktualitāti; • apraksta tematā formulēto jautājumu, izsaka patstāvīgus spriedumus un secinājumus, pauž personisko vērtējumu;	18

	• rakstos veido tekstu, kas ir strukturāli pārdomāts, loģisks un pabeigts, tā veidošanā ievērojot teksta vienību saistījumu, dalījumu rindkopās un teksta apjomu; • mērķtiecīgi plāno un veido strukturētu un saturīgu mutvārdu runu.	
	Argumentēšana: • formulē skaidrus un precīzus apgalvojumus, kas pilnībā atbilst analizējamajam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam; • izmanto loģiskus argumentus un pamato tos ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem; • izmanto atsauces uz informatīvu vai literāru tekstu, kas saistīts ar tematu; • izmanto kultūras/literatūras un/vai nozīmīgu sabiedrisko norišu faktus tekstveidē un faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē mutvārdu runā un savu personisko pieredzi.	10
	Valodas kvalitāte: • veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts; • veido pilnvērtīgu teksta gramatisko (morfoloģisko un sintaktisko) noformējumu, kas atbilst komunikatīvajam nolūkam; • veido tekstu, ievērojot tajā latviešu literārās valodas ortogrāfijas un interpunkcijas normas; • veido mutvārdu tekstu, kas atbilst runas kultūras normām.	35
	Mutvārdu saziņa: • uz eksaminētāja jautājumiem par savas runas saturu atbild pārdomāti, strukturēti, precīzi un pietiekami izvērsti.	4

Zināšanu un izpratnes pārbaudei ir paredzēti uzdevumi, kuros skolēns analizē tekstu, demonstrējot zināšanas un izpratni par tekstā ietverto saturu un valodas lietojuma kontekstu, valodas līdzekļu lietojumu, ortogrāfijas un interpunkcijas jautājumiem.

Prasmju apguvi raksturo četras SR grupas, kas attiecināmas uz skolēna snieguma pārbaudi gan mutvārdos, gan rakstos:

- 1) tekstveide,
- 2) argumentēšana,
- 3) valodas kvalitāte,
- 4) mutvārdu saziņa.

Tekstveides prasmju grupā tiek pārbaudīta prasme veidot žanram piemērotu, loģiski strukturētu, pilnvērtīgi sasaistītu tekstu, kas atbilst izvēlētajam tematam un ietver skolēna patstāvīgus spriedumus

un vērtējumu. Argumentēšanā tiek vērtēta argumentu skaidrība un precizitāte, to saistība ar tekstā izklāstītā jautājuma saturu, kā arī pierādījumu pamatojums, izmantojot precīzus faktus un personisko pieredzi.

Eksāmena nozīmīgs vērtēšanas kritērijs ir valodas kvalitāte, ar to pārbaudot skolēna prasmi veidot leksiski un gramatiski pilnvērtīgu tekstu, kas gan rakstos, gan mutvārdos atbilst noteiktām valodas normām.

Mutvārdos tiek pārbaudīta skolēna prasme atbilstoši kritērijiem sniegt iepriekš sagatavotu mutvārdu runu un izvērsta atbildes uz eksaminētāja jautājumiem par runas saturu.

Tā kā ieradumu vērtēšanai nozīmīgi ir novērot skolēna darbību ilgākā laikposmā, eksāmenā ieradumi netiek novērtēti tiešā veidā. Mācību procesā mērķtiecīgi veidoti ieradumi var ietekmēt skolēnu sniegumu eksāmenā, piemēram, ieradums skaidri un saprotami izteikt savas domas, ieradums paust tikai pārbaudītu, uzticamu un pašam saprotamu informāciju u. c., tāpēc ieradumi eksāmenā tiek vērtēti netieši, ietverot tos vērtējuma noteiktos prasmju kritērijos.

2.2. Satura moduļi

Eksāmena saturs ir pakārtots trim satura vienībām, kas veido strukturāli saturisko ietvaru plānotajiem skolēnam SR latviešu valodā atbilstoši standartam.

Saistībā ar satura vienību “Saziņa kontekstā” eksāmenā tiek pārbaudītas skolēna prasmes lasīt tekstu, saprast, izvērtēt un interpretēt iegūto informāciju un runātāja viedokli, kā arī analizēt un skaidrot valodas lietojuma īpatnības teksta satura atklāsmē. Saziņā svarīga valoddarbības prasme ir arī runāšana, tāpēc tiek pārbaudītas skolēna prasmes publiski uzstāties ar iepriekš sagatavotu runu un atbildēt uz jautājumiem, ievērojot runas un saskarsmes kultūru. Mutvārdu runas sagatavošanas gaitā skolēns izvēlas piemērotākos informācijas avotus un integrē informāciju savā tekstā.

Satura vienībā “Teksts un tekstveide” tiek uzsvērta lasīšanas nozīme, tekstpratības un tekstveides prasmju attīstīšana, tāpēc eksāmenā tiek pārbaudītas skolēna prasmes interpretēt un izvērtēt tekstu, kā arī rakstos un mutvārdos veidot savu tekstu.

Satura vienībā “Valodas struktūra” tiek uzsvērta valodas sistēmiskā izpratne un valodas elementu savstarpēja saistība, tāpēc eksāmenā tiek pārbaudītas skolēnu zināšanas par valodas elementiem un prasme apzināti un motivēti izmantot valodas elementus sava teksta veidošanā.

Katra moduļa īpatsvars eksāmenā attēlots tabulā (2. tabula).

2. tabula. Satura moduļi un to īpatsvars eksāmenā

Satura modulis	Īpatsvars (%)
Saziņa kontekstā	10 - 12
Teksts un tekstveide	25 - 29
Valodas struktūra	55 - 59

Eksāmena saturs ir veidots, ņemot vērā vairākus mācību satura un pieejas akcentus.

- Skolēns demonstrē visas valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt, runāt, klausīties), tomēr darbam ar rakstītu tekstu ir piešķirts lielāks īpatsvars, jo pamatskolas posmā padziļināti tiek apgūta prasme

rakstīt un strādāt ar uzrakstītu tekstu, kā arī ievērot tekstu veidošanā un savu atbilžu formulējumos literārās valodas normas.

- Eksāmenā uzdevumu kompleksums īstenojas vairākos aspektos – gan analizējamā teksta sarežģītības pakāpē, gan dažādu kognitīvo darbību aktualizēšanā uzdevumu nosacījumos, gan dažādu saturisko vienību sistēmiskumā.

- Teksta analīzei ir piedāvāts skolēnam saistošs daiļliteratūras vai informatīvs teksts (teksta fragments) ar skaidri uztveramu saturu/kontekstu un valodas lietojumu.

2.3. Izziņas darbības līmenis

Skolēna zināšanas, prasmes un kompetences tiek pārbaudītas četros kognitīvās jeb izziņas darbības līmeņos atbilstoši SOLO jeb novēroto mācīšanās rezultātu taksonomijai, kurā skolēna sniegums tiek raksturots, analizējot ideju jeb struktūrelementu skaitu un saišu kvalitāti starp šiem struktūrelementiem. Izziņas darbības līmeņu apraksts ir pielāgots eksāmenam. Izziņas darbības līmeņiem ir dažāds īpatsvars eksāmena norisē, ievērojot eksāmena mērķi un galvenos vērtēšanas principus, tāpēc izvēlēto izziņas darbību līmeņi ir sadalīti atbilstoši uzdevumu veidiem (3. tabula).

3. tabula. Izziņas darbības līmeņu raksturojums un to īpatsvars eksāmenā

Izziņas darbības līmenis	Līmeņa apraksts	Raksturīgākie rīcības vārdi	Īpatsvars (%)
I	Nosaka un atrod standarta moduļos un SR definētos saturiskos elementus.	Atrast, izrakstīt, izvēlēties (no teksta vai piedāvātajiem variantiem), minēt (no teksta), nosaukt, nošķirt, noteikt, atzīmēt tekstā atrastu informāciju.	2
II	Klasificē un raksturo standarta moduļos un SR definētos saturiskos elementus.	Aprakstīt, grupēt, izskaidrot, klasificēt, raksturot, pārveidot.	40
III	Analizē un novērtē standarta moduļos un SR definētos saturiskos elementus.	Analizēt, novērtēt, pamatot, papildināt, piedāvāt (savu variantu), salīdzināt, secināt, veidot (konstruēt).	42
IV	Pārveido un rada standarta moduļos un SR definētos saturiskos elementus.	Formulēt, iekļaut, iesaistīt (tekstā), izmantot, pārveidot, radīt, reflektēt, izvērtēt.	16

3. Eksāmena uzbūve

Lai pārbaudītu skolēnu zināšanas un prasmes izprast un izvērtēt tekstu, prasmi rakstveida un mutvārdu tekstu veidošanā, kā arī sniegt atbildes uz jautājumiem, eksāmenā ir ietvertas trīs daļas.

4. tabula. Eksāmena saturs un uzbūve

Daļa	Uzdevumu skaits	Maksimālais punktu skaits	Daļas īpatsvars (%)	Izpildes laiks (min)
1. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze	14 - 16	50	50	120
2. Tekstveide	1	30	30	80
3. Mutvārdu runa	1	20	20	10

Pirmajā un otrajā (rakstu) daļā skolēns demonstrē savas zināšanas un prasmes saistībā ar lasīšanas un rakstīšanas valodarbības prasmēm, un tajās ir iekļauti vairāku uzdevumu tipi – teksta analīze un pārsprieduma žanra domraksts. Trešajā (mutvārdu) daļā skolēns demonstrē prasmes saistībā ar runāšanas un klausīšanās valodarbības prasmēm, uzstājoties ar loģisku un argumentētu mutvārdu runu un atbildot uz jautājumiem par runas tematu un saturu.

Eksāmena rakstu un mutvārdu daļas norisinās neatkarīgi. Rakstu daļu visi skolēni valstī pilda vienlaikus, savukārt, mutvārdu daļas uzdevums, atbilstoši skolēnu skaitam skolā, var tikt īstenots vienā vai vairākās dienās pirms un/vai pēc rakstveida daļas uzdevumu izpildes.

3.1. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Eksāmena 1. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- zināšanas un izpratne,
- valodas kvalitāte.

Skolēnam tiek piedāvāts teksts vai teksta fragments (turpmāk – teksts). Tas var būt daiļliteratūras teksts vai fragments, publicistikas funkcionālā stila teksts vai cita veida informatīvs teksts vai fragments. Tekstā ietverti dažādi valodas līdzekļi, kurus var analizēt no funkcionālā, semantiskā un strukturālā viedokļa.

Teksta satura un valodas līdzekļu analīzē iekļauti 14 – 6 uzdevumi, lai katra uzdevuma izpildei skolēns var veltīt vismaz piecas minūtes. Uzdevumu skaits ir atkarīgs no uzdevumu sarežģītības un izziņas darbības līmeņa pakāpes. Uzdevumi veidoti atbilstoši teksta saturiskajam un valodiskajam piedāvājumam, līdz ar to tajos ir iekļaujami eksāmena satura elementi, kas ir uzskatāmi identificējami un raksturojami izvēlētajā tekstā. Uzdevumu skaits un saturiskā secība, kā arī iegūstamo punktu skaits viena uzdevuma robežās katrā uzdevumu variantā ir mainīgs. Teksta satura un izteiksmes līdzekļu analīzes uzdevumi ietver jautājumus, kas atbilst standartā definētajiem satura moduļiem un SR.

“Saziņa kontekstā” – 16 %

- Saziņas tēmas un situācijas izpratne.
- Valodas līdzekļu piemērotība saziņas situācijai.

“Teksts un tekstveide” – 6 %

- Teksta idejas, satura izpratne.
- Viedokļa izpratne, argumentācija.

“Valodas struktūra” – 78 %

- Dažādu valodas līmeņu vienību izpratne un lietojums.
- Vārdu izvēles nosacījumi un lietojums.
- Valodas gramatisko (morfoloģisko un sintaktisko) līdzekļu lietojums.
- Latviešu literārās valodas ortogrāfijas un interpunkcijas normu ievērošana.

Uzdevumi ir veidoti tā, lai pārbaudītu visus četrus izziņas darbības līmeņus, tāpēc uzdevumu formulējumos izmantoti atbilstošā izziņas darbības līmeņa rīcības vārdi. Formulējot uzdevumu nosacījumus, ievērots katras izziņas darbības aptuvenais īpatsvars. Katrs izziņas darbības līmenis uzdevuma nosacījumos ir nošķirts, līdz ar to skolēnam ir iespēja izpildīt katra izziņas līmeņa darbību atsevišķi, sākot ar I līmeni un beidzot ar III vai IV līmeni. Ar īpašu simbolu ir atzīmēti uzdevumi, kuru atbildēs tiek vērtēta pareizrakstība.

3.2. Tekstveide (pārspriedums)

Skolēns raksta noteikta apjoma pārspriedumu (250–300 vārdu) par vienu no trīs piedāvātajiem tematiem (pēc izvēles). Kad teksts ir pilnībā pabeigts, skolēns saskaita vārdus uzrakstītajā tekstā un ieraksta vārdu skaitu tīrraksta lapā tam paredzētajā vietā.

Argumentācijai skolēns izmanto vismaz 2 vai 3 kultūras/literatūras un/vai nozīmīgu sabiedrisko norišu faktus un personisko pieredzi.

Eksāmena 2. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- tekstveide,
- argumentēšana,
- valodas kvalitāte.

No saturiskā viedokļa pārsprieduma temati veidoti atbilstoši standartā definētajiem satura moduļiem un SR.

“Saziņa kontekstā” – 13%

- Aktuāli sabiedriskie un kultūras notikumi.
- Literārie darbi.

No strukturālā viedokļa pārsprieduma izstrādē tiek vērtēti jautājumi, kas definēti standarta moduļos un SR.

“Teksts un tekstveide” – 34%

- Vēstījuma aktualitāte, mērķis.
- Viedokļa skaidrība, argumentācija.
- Pārsprieduma žanram raksturīgās pazīmes.
- Valodas līdzekļu izvēle un lietojums tekstā.

“Valodas struktūra” – 53%

- Valodas sistēmas elementu jēgpilns izmantojums tekstā.
- Valodas kvalitātes ievērošana atbilstoši literārās valodas normām.

3.3. Mutvārdu runa

Eksāmena mutvārdu daļā skolēns uzstājas (3–5 minūtes) ar iepriekš sagatavotu tekstu un izvērsti atbild uz diviem jautājumiem, kurus uzdod mutvārdu daļas intervētājs pēc skolēna runas beigām. Atbilžu ilgums apmēram 2 minūtes.

Mutvārdu runas struktūra.

1. Runas ievadā skolēns nosauc tematu, pamato tā izvēli, temata personisko un/vai sabiedrisko nozīmīgumu un aktualitāti.

2. Runas galvenajā daļā skolēns argumentācijai izmanto:

- informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu;
- faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē;
- savu pieredzi.

3. Runas nobeigumā skolēns formulē vienu vai vairākas atziņas/secinājumus par izvēlēto tematu.

*Runas laikā skolēns drīkst izmantot iepriekš pierakstītu plānu un/vai runas saturam atbilstošus atslēgvārdus.

*Jāievēro runas ilgums (3-5 minūtes).

4. Pēc runas skolēns sniedz izvērstas un pamatotas atbildes uz diviem intervētāja jautājumiem.

Savu tematu skolēns patstāvīgi sagatavo pirms pārbaudījuma, ietverot tajā pētījuma elementus. Intervētājs jautājumus var uzdot gan par temata aktualitāti, tā izvēles pamatojumu, izmantoto informatīvo vai literāro tekstu, nobeigumā formulētajiem atzinumiem/secinājumiem, kā arī, lai precizētu informāciju par runā ietvertajiem faktiem vai apgalvojumiem, temata izpētes gaitu (kur/kā iegūta informācija, kā izvērtēts un runai piemērots izvēlētais materiāls u.c.).

Eksāmena 3. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- tekstveide,
- argumentēšana,
- valodas kvalitāte.

No saturiskā viedokļa publiskā runa jāveido atbilstoši standartā definētajiem satura moduļiem un SR.

“Saziņa kontekstā” – 40%

- Aktuāli sabiedriskie un kultūras notikumi.
- Literārie darbi.
- Informatīvie teksti.
- Skolēna pieredze un intereses.

No strukturālā viedokļa mutvārdu runā tiek vērtēti aspekti, kas definēti standarta satura moduļos un SR.

“Teksts un tekstveide” – 40%

- Tēmas aktualitāte un runas mērķis.
- Viedokļa skaidrība, argumentācija.
- Publiskās runas žanram raksturīgās pazīmes.

“Valodas struktūra” – 20%

- Valodas līdzekļu izvēle un lietojums runā.
- Runas kvalitāte atbilstoši saziņas normām.

4. Piekļuves nosacījumi

Eksāmenam netiek izvirzīti noteikti piekļuves nosacījumi.

5. Nepieciešamo resursu nodrošinājums

Eksāmena rakstu daļas norisei nav nepieciešams papildu nodrošinājums.

Mutvārdu daļas norisei nepieciešama datortehnika un Valsts izglītības satura centra izstrādātā ieraksta programmatūra 2024. gadam, lai veiktu skolēnu atbilžu audio ierakstu.

6. Vērtēšanas kārtība un kritēriji

Katra eksāmena daļa tiek vērtēta atsevišķi, izmantojot noteiktu punktu skaitu un katram uzdevumam pielāgotu snieguma līmeņu aprakstu, kas ir izstrādāts, pamatojoties uz programmā iekļauto vispārīgo snieguma līmeņu aprakstu.

Katrai eksāmena daļai ir paredzēts noteikts punktu skaits, visu daļu kopējais maksimālais punktu skaits ir 100 punktu (4. tabula). 1. daļā jeb teksta satura un valodas līdzekļu analīzes daļā katru uzdevumu vērtē atsevišķi atbilstoši uzdevuma nosacījumiem un pielāgojot līmeņa snieguma aprakstu. Atsevišķos uzdevumos, kuri ir atzīmēti ar piktogrammu, vērtē arī pareizrakstību. 2. daļas jeb tekstveides (pārsprieduma) vērtēšanai izmanto astoņus tekstveides kritērijus (1. pielikums), kur dots papildu skaidrojums kritēriju “Vārdu krājums”, “Gramatikas normas” un “Ortogrāfijas normas” kļūdu grupēšanai un vienotai vērtēšanai. 3. daļas jeb mutvārdu runas vērtēšanai izmanto piecus mutvārdu runas vērtēšanas kritērijus (2. pielikums).

Skolēna snieguma rezultātus eksāmenā – iegūto punktu summu visā darbā, iegūto punktu summu katrā daļā – izsaka procentuālajā novērtējumā.

Atbilstoši Ministru kabineta Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumiem Nr. 747 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem” 27.¹2. punktam – valsts pārbaudes darbā vērtējums nav iegūts, ja darba kopvērtējums 2023./2024. mācību gadā ir mazāks nekā 15 procenti. Kopumā aptuveni 15% eksāmenā iekļauto testelementu (15 punkti no 100 maksimāli iespējamajiem) reprezentē minimālo prasību kopumu. Šo prasību izpilde apliecina skolēna spēju izmantot galvenās valoddarbības prasmes, piemēram, lasīt, rakstīt, runāt vismaz virspusējās mācīšanās līmenī (1. – 2. līmenī SOLO taksonomijā). Eksāmena 1.daļā tie ir uzdevumi, kuru rīcības vārdi ir: atrast, izrakstīt, izvēlēties (no teksta vai piedāvātajiem variantiem), minēt (no teksta), atzīmēt tekstā atrastu informāciju. Eksāmena 2. un 3.daļā skolēnam jāspēj formulēt savs viedoklis, jāsniedz īss tā pamatojums rakstos (vismaz 120 vārdu apjomā) un mutvārdos, demonstrējot valodas kā domāšanas līdzekļa un saziņas līdzekļa pamatfunkciju, neizceļot valodas individualitāti un atbilstmi literārajām normām.

Eksāmenā atbildi nevērtē, ja:

- uzdevums nav izpildīts,
- pārsprieduma teksts neatbilst kādam no piedāvātajiem tematiem,
- pārspriedums neatbilst apjomam (mazāk par 120 vārdiem),
- uzdevuma izpildē pilnībā ignorēti uzdevuma nosacījumi,
- atbildē ietverti cilvēka cieņu aizskaroši izteikumi,
- atbildes teksts nav izlasāms,
- atbildē ir vērojamas plaģiāta pazīmes.

7. Palīglīdzekļi, kurus atļauts izmantot eksāmena laikā

Darbs veicams ar tumši zilu vai melnu pildspalvu.

Ja darbā izmanto citātu, nepieciešams norādīt arī tā autoru.

Pie skolēniem un personām, kuras piedalās eksāmena nodrošināšanā, no brīža, kad viņiem ir pieejams eksāmena materiāls, līdz eksāmena norises beigām nedrīkst atrasties ierīces (planšetdators, piezīmjdators, viedtālrunis, viedpulkstenis u. c. saziņas un informācijas apmaiņas līdzekļi), kuras nav paredzētas Valsts pārbaudes darbu norises darbību laikos.

Pielikumi**1.pielikums 2. daļa (tekstveide) Pārspriedums.**

Vērtēšanas kritēriji (30 punkti)

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, līmenis, punkti			
	I	II	III	IV
1. Temata atklāsmē	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
0 punktu , ja darbs neatbilst pārsprieduma žanra domrakstam un/vai tematam. Darbs netiek vērtēts.	Saturs daļēji atbilst tematam un pārsprieduma žanram (dominē vēstījuma un/vai apraksta elementi). Skatījums uz problēmu/jautājumu ir vienkāršots un virspusējs. Izteiktās domas ir frāžainas.	Saturs atbilst tematam un pārsprieduma žanram, taču problēma/jautājums atklāts virspusēji, ir novirze no temata. Spriedumi ir trafareti/neveikli, nav iekļauti secinājumi.	Saturs atbilst tematam un pārsprieduma žanram, taču temats ir sašaurināts vai paplašināts. Patstāvīgi spriedumi un secinājumi, taču tie pilnībā neatklāj problēmas/jautājuma būtību un autora personisko attieksmi.	Pārsprieduma saturs pilnībā atbilst tematam. Jautājumi aplūkoti plaši, loģiski un saprotami; tekstā ietverti patstāvīgi spriedumi un secinājumi, atklāta autora personiskā attieksme, atziņas, vērtējums.
2. Teksta struktūra	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
	Darbs nav plānveidīgs. Trūkst nobeiguma vai ievada. Nav daļījuma rindkopās.	Teksta daļu apjoms ir nesamērīgs. Daļēji ievērots daļījums rindkopās, trūkst saistījuma starp tām un/vai nav ievērotas atkāpes.	Ievērots daļījums rindkopās, ir vismaz 3 rindkopas, tās ir loģiski izkārtotas, vietām nav saistījuma starp tām, ir ievērotas atkāpes.	Teksts ir plānveidīgs, loģisks, strukturāli vienots. Ievērots daļījums 4 vai 5 rindkopās, tās ir saturiski saistītas. Ir ievērotas atkāpes.
3. Teksta apjoms	1 punkts	2 punkti		
0 punktu , ja domraksta apjoms ir mazāks par 120 vārdiem. Darbs netiek vērtēts.	Teksts daļēji atbilst norādītajam apjomam (120 – 200 v.). Ja teksta apjoms ir 120 – 150 vārdu, kļūdu skaitu reizina ar 2.	Teksta apjoms ir 201 – 300 vārdi. Pārsniegts apjoms neietekmē vērtējumu.		

4. Argumentēšana	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
	Tekstā izmantoti vispārīgi apgalvojumi, tie nav pamatoti ar faktiem vai autora personisko pieredzi. Darbs ir bezpersonisks.	Tekstā iekļautie apgalvojumi ir sašaurināti vai pārāk vispārīgi. Argumentēšanai izmantota tikai autora personiskā pieredze.	Tekstā iekļautie apgalvojumi ir saprotami, tie ir saistīti ar izklāstītā jautājuma saturu. Argumentēšanai izmantota autora personiskā pieredze un vismaz viens precīzi formulēts kultūras/literatūras un/vai nozīmīgu sabiedrisko norišu fakts.	Tekstā iekļautie apgalvojumi ir formulēti skaidri un precīzi. Pierādījumi ir izvērsti un skaidroti, atklājot rakstītāja personisko attieksmi. Argumentēšanai izmantoti 2 vai 3 skaidri un precīzi formulēti kultūras/literatūras un/vai nozīmīgu sabiedrisko norišu fakti un autora personiskā pieredze.
5. Vārdu krājums**	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
	Tekstā ir vienveidīgs un ierobežots vārdu lietojums, kā arī nozīmes ziņā neprecīzu vārdu lietojums (7–10 gadījumi).*	Tekstā kopumā ir atbilstošs vārdu lietojums, taču ir pieļauta nepamatota vārdu atkārtotāšanās un frāzainība, kā arī nozīmes ziņā neprecīzu vārdu lietojums (4–6 gadījumi).	Tekstā ir atbilstošs vārdu lietojums, taču pieļauts nozīmes ziņā neprecīzu vārdu lietojums (1–3 gadījumi).	Tekstā ir tematam un satura atklāsmei atbilstošs, bagātīgs un precīzs vārdu lietojums. Nav kļūdu.
6. Gramatikas normas**	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
	Tekstā kopumā ir pieļautas 7–10* atkāpes no literārās valodas normām dažādu vārdformu un/vai sintaktisko konstrukciju lietojumā.	Tekstā kopumā ir pieļautas 4-6 atkāpes no literārās valodas normām dažādu vārdformu un/vai sintaktisko konstrukciju lietojumā.	Tekstā kopumā ir pieļautas 1–3 atkāpes no literārās valodas normām dažādu vārdformu un/vai sintaktisko konstrukciju lietojumā, kas neapgrūtina teksta uztveri.	Tekstā ir ievērotas literārās valodas normas dažādu vārdformu un/vai sintaktisko konstrukciju lietojumā. Nav kļūdu.
7. Ortogrāfijas normas**	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
	Tekstā pieļautas 7–10* ortogrāfijas kļūdas.	Tekstā pieļautas 4–6 ortogrāfijas kļūdas.	Tekstā pieļautas 1–3 ortogrāfijas kļūdas.	Tekstā ir ievērotas ortogrāfijas normas. Nav kļūdu.

8. Interpunkcijas normas	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
	Pieļautas 7–10* interpunkcijas kļūdas.	Pieļautas 4–6 interpunkcijas kļūdas.	Pieļautas 1–3 interpunkcijas kļūdas.	Tekstā ir precīzi ievērotas interpunkcijas normas. Nav kļūdu.

*11 un vairāk kļūdu (kritēriji: *Vārdu krājums. Gramatikas normas. Ortogrāfijas normas. Interpunkcijas normas.*) – **0 punktu.**

** Vārdu krājuma, gramatikas, ortogrāfijas kļūdu veidi (tabula pielikumā).

Domrakstu nevērtē, ja

- uzdevums nav izpildīts;
- darbs neatbilst kādam no piedāvātajiem tematiem;
- darbs neatbilst apjomam (mazāk par 120 vārdiem);
- darbs nav salasāms vai atrodas ārpus tekstam paredzētā laukuma;
- darbā vērojamas plaģiāta pazīmes;
- darbā ir lasāmi cilvēka cieņu aizskaroši izteikumi.

Vārdu krājuma kļūdu veidi**	Gramatikas kļūdu veidi**	Ortogrāfijas kļūdu veidi**
✓ Vārda nozīmes neizpratne/neatbilstošas nozīmes vārds. ✓ Neatbilstošs tās pašas vārdšķiras vārds. ✓ Kalkēts vārds. ✓ Vārds svešvalodā. ✓ Liekvārdība, vienas saknes vārdu pārmērīgs atkātojums. ✓ Valodas stilam neatbilstošs vārds. ✓ Neloģiski izteikumi, saturiski neloģisks teikums.	✓ Neprecīzi piedēkļi/priedēkļi. ✓ Salīdzinājuma formu nepareizs lietojums. ✓ Nenoteiktās/noteiktās galotnes nepareizs lietojums. ✓ Neprecīzs locījums/skaitlis/dzimte. ✓ Darbības vārda formu neprecīzs lietojums. ✓ Vārdu formveidošanas kļūdas. ✓ Kļūdas prievārdu, saikļu lietošanā (ka/kad; jeb). ✓ Nepamatota personas un laiku maiņa. ✓ Nepamatoti izlaists vārds teikumā. ✓ Nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi, kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē. ✓ Nepilnīgi, nepabeigti teikumi, neloģiska vārdu secība teikumā.	✓ Nav ievērota latviešu valodas vārdu pareizrakstība (īso un garo patskaņu, divskaņu pareizrakstība vārdos un vārdformās, pareizs līdzskaņu lietojums vārdu saknē, galotnē un vārdformās, piedēkļu un piedēkļu lietojums vārdos un vārdformās, diakritiskās zīmes trūkums). ✓ Nav ievēroti literārās valodas vēsturisko miju nosacījumi. ✓ Kopā/šķirti rakstāmi vārdi. ✓ Lielo sākumburtu lietošana saliktajos nosaukumos, īpašvārdu rakstība. ✓ Svešvārdu pareizrakstība, cittautu īpašvārdu atveide. ✓ Vārdu saīsināšana. ✓ Vārdu dalīšana pārņemšanai jaunā rindā. ✓ Neuzmanības kļūdas (izlaisti/lieki/pārstatīti burti, trūkst galotnes utt.). ✓ Latviešu valodas alfabētam neatbilstošu burtu lietojums.

2.pielikums 3.daļa (mutvārdu runa)**Mutvārdu runas vērtēšanas kritēriji (20 punkti)****

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, līmenis, punkti			
	I	II	III	IV
	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
1. Temata atklāsme un runas ilguma ievērošana (vērtē tikai runā)	Temats nav pilnībā izprasts, skatījums ir virspusējs, bezpersonisks. Vērojamas novirzes no temata un/vai nav ievērots runas ilgums, runa ir īsāka par 3 minūtēm.	Temats tikai daļēji ir atklāts runas saturā. Runa nav mērķtiecīga, pieļautas novirzes no temata. Runātāja personiskā attieksme tiek atklāta daļēji, temata aktualitāte nav atklāta vai nav atklāta runātāja personīgā attieksme, temata aktualitāte ir daļēji atklāta. Runas ilgums pamatā ir ievērots, vai arī vērojamas nelielas nobīdes.	Temats ir izprasts un atklāts teksta saturā, taču tas ir paplašināts vai sašaurināts. Runātāja personiskā attieksme un/vai temata aktualitāte tiek atklāta daļēji. Runas ilgums (3 – 5 minūtes) ir ievērots.	Temats ir izprasts un skaidri atklāts teksta saturā. Ir atklāta runātāja personiskā attieksme, temata aktualitāte tiek atklāta un pamatota. Runas ilgums (3 – 5 minūtes) ir ievērots.
2. Runas uzbūve un runas plūdums (runas plūdumu vērtē gan runā, gan saziņā)	Runas uzbūve tikai daļēji atbilst saziņas situācijai, tajā nav iekļautas vairākas teksta daļas (ievads, nobeigums). Runa ir haotiska. Runā ir nemotivētas pauzes, visbiežāk saistītas ar nepietiekamu vārdu krājumu. Runa ir monotona.	Runas uzbūve pamatā atbilst saziņas situācijai, taču tā nav pilnībā pārdomāta, tajā nav iekļauta kāda teksta daļa (ievads, nobeigums). Starp teksta daļām nav ievērota loģiska sasaiste. Var būt pauzes, meklējot vārdus. Pārspīlēti izmanto balss intonācijas. Būtiski atšķiras intonācija un paužu izmantojums runā un saziņā.	Runas uzbūve atbilst saziņas situācijai, saturs ir plānveidīgs un secīgi izklāstīts, tomēr atsevišķas teksta daļas nav proporcionālas – tās ir pārāk izvērstas vai sašaurinātas (piemēram, pārāk garš/īss ievads vai nobeigums). Dažkārt var būt pauzes, meklējot precīzāku izteiksmi. Cenšas izmantot balss intonāciju.	Runas uzbūve pilnībā atbilst saziņas situācijai. Runa ir strukturēta, teksta daļas (ievads, galvenā daļa, nobeigums) ir saturiski saistītas un samērīgas. Runā brīvi un pārliecinoši. Maina balss intonācijas, lai uzsvērtu teiktā jēgu.

3. Argumentēšana	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
<i>(vērtē tikai runā)</i>	Runā izmanto vispārīgus apgalvojumus, nepamato tos ar faktiem. Runa ir bezpersoniska. Nav sasaistes ar informatīvu tekstu vai literāru darbu.	Argumentēšanai izmanto tikai personisko pieredzi vai tikai faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē. Neizmanto atsaucis uz informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu.	Argumentēšanai izmanto personisko pieredzi un vismaz vienu saprotami formulētu faktu par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē. Izmanto vispārīgu informāciju no informatīva teksta vai literāra darba, kas saistīts ar izvēlēto tematu.	Argumentēšanai izmanto personisko pieredzi un skaidri un precīzi formulētus faktus par sabiedriskajām un/vai kultūras norisēm Latvijā/pasaulē. Pamatojumam izmanto informatīvu tekstu vai literāru darbu, kas saistīts ar izvēlēto tematu.
4. Vārdu krājums un gramatika*	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
<i>(vērtē gan runā, gan saziņā)</i> *0 punktu, ja runā un saziņā pieļauj vairāk nekā 13 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.	Nepietiekams vārdu krājums un grūtības vārdu izvēlē, izklāstot temata saturu un atbildot uz jautājumiem. Runas situācijai un komunikācijas nolūkam nepiemērots vārdu lietojums un pēc formas vienveidīgi izteikumi. Runā pieļauj 10–12* vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.	Pietiekams vārdu krājums, lai izklāstītu skaidri runas saturu un atbildētu uz jautājumiem; taču atsevišķos gadījumos ir grūtības precīzu vārdu izvēlē, izpaužas liekvārdība. Runā pieļauj 7–9 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.	Pietiekams vārdu krājums, lai izklāstītu runas saturu un atbildētu uz jautājumiem; runas situācijai un komunikācijas nolūkam atbilstošs vārdu lietojums. Runā pieļauj 4–6 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.	Plašs, bagāts vārdu krājums (piemēram, sinonīmi, frazeoloģismi un citi iederīgi valodas līdzekļi). Runas situācijai un komunikācijas nolūkam atbilstošs vārdu lietojums, kas ļauj brīvi, skaidri un pārliecinoši izteikties par tematu un atbildēt uz jautājumiem. Runā pieļauj 1–3 vārdu krājuma un/vai gramatikas kļūdas.
5. Saziņa (jautājumu izpratne un atbildes uz jautājumiem)*	1 punkts	2 punkti	3 punkti	4 punkti
*0 punktu, ja nespēj vai atsakās atbildēt uz jautājumiem.	Atbild vismaz uz vienu jautājumu. Jautājumus izprot daļēji, nespēj pilnībā formulēt savu atbildi.	Atbild uz abiem jautājumiem. Jautājumus izprot, taču atbildes ir īsas, formālas vai pārāk vispārīgas.	Atbild izvērsti uz abiem jautājumiem. Jautājumus izprot, atbildes ir izvērstas, domu izklāsts skaidrs, taču kāda no atbildēm pilnībā neatsedz uzdotā jautājuma būtību.	Atbild izvērsti, precīzi un skaidri uz abiem jautājumiem. Spēj brīvi pamatot savu viedokli, attieksmi, vērtējumu.

**Runas traucējumus, akcentu un neverbālos izteiksmes līdzekļus nevērtē.